

МИНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

БИЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гарантії задекларування
прав та свобод
людини:
національний та
міжнародний досвід

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

***Гарантії забезпечення прав та
свобод людини: національний та
міжнародний досвід***

БІЛА ЦЕРКВА 2023

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Білоцерківського національного аграрного університету (протокол №12 від 22.12.2023 р.)

Рецензенти:

Журавель Ярослав Володимирович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Академії праці, соціальних відносин та туризму.

Діордіца Ігор Володимирович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну.

Гарантії забезпечення прав та свобод людини: національний та міжнародний досвід: колективна монографія / Кол. авторів. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2023. 275 с.

У колективній монографії проаналізовано гарантії міжнародно-правової системи захисту прав людини та її вклад у розвиток нормативно-правового регулювання захисту прав людини в Україні в контексті розвитку міжнародного права, відповідності українського законодавства міжнародно-правовим нормам у сфері прав людини, а також практики застосування цих норм міжнародними та національними контрольними і правозахисними органами. Розглядається участь України у всесвітніх та регіональних міжнародних правозахисних структурах та органах.

Монографія стане цікавою для юристів-міжнародників, викладачів, студентів та аспірантів юридичних факультетів вищих навчальних закладів, а також практиків, усіх, хто цікавиться проблемами сучасного міжнародного права.

The collective monograph analyzes the guarantees of the international legal system for the protection of human rights and its contribution to the development of legal regulation of the protection of human rights in Ukraine in the context of the development of international law, the compliance of Ukrainian legislation with international legal norms in the field of human rights, as well as the practice of applying these norms international and national control and human rights bodies. Ukraine's participation in global and regional international human rights structures and bodies is considered.

The monograph will be interesting for international lawyers, teachers, students and postgraduates of law faculties of higher educational institutions, as well as practitioners, all those interested in the problems of modern international law.

© Колектив авторів, 2023

© Білоцерківський національний аграрний університет, 2023

Офіційний сайт: <http://www.btsau.edu.ua/>

ЗМІСТ

<i>Гарантії та механізми захисту економічних, соціальних та культурних прав: міжнародний та національний аспекти (Ковальчук І.В.)</i>	5
<i>Реалізація конституційного права на судовий захист в контексті судової реформи в Україні (Бровко Н.І.)</i>	40
<i>Міжнародні механізми захисту прав людини у міжнародних конфліктах та конфліктах неміжнародного характеру (Сокиринська О.А.)</i>	79
<i>Дотримання прав людини при проведенні негласних оперативних заходів, пов'язаних з втручанням у приватне життя особи (Звонарьов О.Ю.)</i>	129
<i>Гарантії забезпечення прав засуджених в місцях позбавлення волі у національному та міжнародному вимірі (Сімакова С.І.)</i>	165
<i>Забезпечення прав людини в контексті євроінтеграційних процесів в Україні (Тимощук О.Г.)</i>	206
<i>Міжнародна система захисту прав дитини (Малишко І.В.)</i>	241

УДК 340.1(045)

ТИМОЩУК О.Г.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку України характеризується бажанням забезпечити максимальну реалізацію прав і свобод громадянина та створити повноцінне громадянське суспільство. У цьому контексті велика увага приділяється правам людини. Еволюція будь-якого суспільства та держави залежить від того, які цінності є найбільш поширеними серед населення та які моральні ідеали покладаються в їх основу. У суспільстві, де людина сприймається як найважливіша соціальна цінність, та її права та внутрішня свобода розглядаються як прояв цієї свободи, стає імперативом для держави визнання, дотримання та захисту прав і свобод. Це перетворюється в обов'язок держави створювати ефективні механізми правового захисту від будь-яких порушень, включаючи ті, що виникають з боку самої держави. В Україні, через проведення комплексу соціально-економічних та культурних перетворень, проблема захисту прав і свобод людини набуває особливого значення. Існують труднощі у реалізації окремих прав, закріплених у Конституції, та недостатній рівень їх захисту від порушень. В Україні ще повністю не відпрацьовано механізм реалізації прав і свобод у системі державних і правоохоронних органів, але вже зрозуміло, що він повинен поєднувати забезпечення прав і обов'язків громадян, правопорядку та захисту цих прав від порушень. Під час розв'язання державою будь-яких соціальних проблем, справ, питань саме людині, її існуванню й розвитку повинен надаватися абсолютний, беззаперечний пріоритет. Права

людини залишаються тим абсолютним, універсальним кордоном, переступати через який не може ніхто.²⁵²

Конституція України визнає особу, її життя та здоров'я, гідність і честь, недоторканність та безпеку, найвищою соціальною цінністю в державі. Отже, інститут прав та свобод людини та громадянина, а також механізми їх реалізації, забезпечення та захисту виходять на передній план у процесі гармонізації вітчизняного та європейського права у цьому контексті. Тобто правова сутність механізму забезпечення та захисту прав людини базується на його визнанні як засобу правової реальності, спрямованого на втілення цілей правового регулювання та врахування всіх законних інтересів і потреб суб'єктів права.

Однією з важливих стратегічних цілей України є впровадження процесу європейської інтеграції. Це виявляється у спрямованості на розвиток демократичних інституцій, впровадження європейських стандартів прав людини, економічні реформи та конвергенцію з нормами Європейського Союзу²⁵³. Важливо розуміти, що вступ до ЄС може суттєво сприяти політичній, економічній і соціальній стабілізації України. Інтеграція з ЄС відкриває можливості покращення законодавчих стандартів, залучення інвестицій, розширення економічних можливостей та укріплення співпраці з іншими країнами-членами. Європейська інтеграція сприяє політичній консолідації країни та підвищенню її міжнародного впливу. Участь в європейських структурах надасть Україні можливість активно впливати на прийняття рішень на міжнародному рівні, формувати загальноєвропейську політику та сприяти дружбі з іншими країнами. Також євроінтеграція сприяє зміцненню демократичних цінностей та прав людини в Україні. У результаті реалізації амбіційних реформ, таких як у сферах юстиції, боротьби з корупцією та свободи слова, Україна буде сильною та стійкою демократичною системою, яка є основою для сталого розвитку країни. На сьогоднішній день українське суспільство вже

---

²⁵² Сокурєнко В.В. Права людини як фундаментальна цінність. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини. Харків, 2016. С. 7–9.

²⁵³ Біленко О.А. Євроінтеграція як зовнішньополітичний пріоритет України. - Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності "Міжнародне право". - Національний авіаційний університет. - Київ, 2022. - 74 с.

неодноразово висловлювало свою підтримку цьому процесу та виявляє значний інтерес до поглиблення співпраці з країнами ЄС. Крім того, успіх Євроінтеграції України може послужити прикладом для інших країн регіону, які також прагнуть зміцнити співпрацю з Європейським Союзом. Отже, важливо відзначити стратегічне значення процесу європейської інтеграції для України, яке визначає подальший ефективний механізм захисту прав і свобод людини в країні. Серед викликів, що стоять перед Україною, обраною на шляху європейського розвитку, особливо важливими є питання гармонізації законодавства України у сфері прав людини із загально визнаними європейськими стандартами. Одночасно, в рамках європейської інтеграції, перспективними вважаються такі напрями реформування законодавства щодо прав людини, як удосконалення законодавства забезпечення принципу рівності та уникнення дискримінації, поліпшення функціонування правозахисних інститутів, таких як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, судової системи, та прокуратури, а також удосконалення механізму захисту прав національних меншин, прав внутрішньо переміщених осіб і осіб, що перебувають на тимчасово окупованих територіях України.

Права людини можна охарактеризувати як умови, обумовлені рівнем розвитку суспільства та його історичним контекстом, які є об'єктивно необхідними для забезпечення життєдіяльності людини, задоволення її потреб та встановлення взаємовідносин з іншими членами суспільства та його інститутами. Ці умови передбачають загальні й рівні можливості, що відповідають міжнародним стандартам, і вони визнаються та гарантуються державою. Зокрема, свободи людини означають правові можливості, пов'язані з індивідуалізацією певної поведінки в рамках, визначених правовими нормами, а також з відсутністю втручання чи обмеження дій держави у відношенні до певних аспектів життєдіяльності людини.²⁵⁴

Права і свободи людини визнаються державою через різноманітні заходи, такі як виголошення в деклараціях, закріплення у Конституції та інших законах,

---

²⁵⁴ Тімашов В. О. Адміністративно-правове забезпечення прав громадян України в умовах євроінтеграції: доктринальні положення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 45 с.

а також участь у прийнятті міжнародних документів щодо прав людини. Забезпечення цих прав включає створення умов для їх реалізації, охорону від порушень і захист у випадку порушень. Держава виконує головну функцію утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Конституційні права і свободи не є вичерпними, а їхня система може бути розширена та удосконалена в майбутньому. Конституційне проголошення захисту прав і свобод людини визначає обов'язок держави створювати спеціальні установи та визначати основи їхнього правового статусу. Іншими словами, утвердження прав і свобод людини є процесом, де держава визнає ці права через різні засоби, такі як включення їх у декларації, закони та міжнародні договори. Забезпечення цих прав означає створення відповідних умов для їхньої реалізації. Цей процес включає три основні аспекти: сприяння реалізації, охорону та захист прав і свобод людини. Права, закріплені в Конституції України, не є вичерпними, і система прав і свобод може бути розширена і вдосконалена в майбутньому. Захист прав і свобод людини визначає обов'язок держави створювати установи для їх охорони, включаючи суди, правоохоронні органи та інші. Обов'язок держави забезпечувати права людини виступає як основна телеологічна домінанта Конституції, підтверджуючи демократичний та гуманістичний характер держави. Положення Конституції, що гарантує невідкладність прав і свобод, підтримує судовий захист та свідчить про зобов'язання держави забезпечувати захист прав і свобод через правові заходи. Законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, а гарантом цих прав виступає Президент України. Система правозахисних заходів включає судову владу, адміністративні органи та інші інституції, забезпечуючи ефективний захист прав і свобод громадян.

З моменту проголошення незалежності Україна взяла на себе зобов'язання перед міжнародною спільнотою в справі дотримання прав людини та громадянина, а також утворення умов для лібералізації режиму, що існував до набуття незалежності. Згідно з міжнародними нормами та стандартами ОБСЄ, Європейського Союзу та Ради Європи, основною метою України є закріплення

демократії, формування та розвиток інституту громадянського суспільства, впровадження принципів верховенства права, розподілу владних повноважень, наявності незалежної та неупередженої судової влади, а також поваги до прав людини і громадянина.

Окрім визначеного поняття «права людини» у міжнародних та європейських документах, в національному законодавстві країн-членів ЄС та в юридичній літературі використовуються такі терміни, як «основні права людини», «основні (фундаментальні) права людини», «основоположні права людини», «суб'єктивні права» та інші. Загальновизнано, що права і свободи людини – це юридичний інститут загальнолюдських цінностей, для якого властиве встановлення єдиної системи міжнародно-правових стандартів. У сучасному міжнародному праві та праві ЄС існує достатня кількість інститутів і механізмів, спрямованих на захист прав та свобод людини і громадянина, але права особистості часто порушуються, а способи їх захисту не завжди є достатньо ефективними. Закріплення основних прав людини і громадянина є юридичним зобов'язанням сучасних європейських держав, яке реалізується за допомогою системи принципів, інститутів та механізмів, що прямо або опосередковано передбачені для цих цілей.

У ході глобалізації держави, відстоюючи за свої інтереси, одночасно обмежують окремі суверенні права і передають їх виконання наднаціональним структурам. Останні, у свою чергу, сприяють виконанню традиційних функцій держави, зокрема захисту прав людини. Це призводить до того, що проблема закріплення, проголошення і захисту прав людини виходить за межі відповідальності окремої держави. Вона стає предметом світової спільноти і регіональних інтеграційних об'єднань, які встановлюють універсальні правові стандарти, що стають нормами, яких держава не може порушити. Особливий приклад ефективної взаємодії держави і наднаціональної організації у сфері закріплення прав людини продемонстрував Європейський Союз. Перші кроки в цьому напрямі були взяті при підписанні Єдиного Європейського Акта, який проголошує рішучість сприяти розвитку демократії на основі основних прав,

визнаних конституціями і законами держав-членів, Конвенцією про захист прав і основних свобод людини та Європейською соціальною хартією. Маастрихтський договір доповнив цей шлях, підтверджуючи зобов'язання поважати права і свободи людини та введення громадянства ЄС.

Оскільки у Європейському Союзі відсутня власна компетенція, крім тих, що передбачені йому державами-членами, важливе значення для реалізації захисту прав людини набуває закріплення відповідних повноважень у його установчих договорах. Перші кроки у цьому напрямі були здійснені при укладенні Єдиного Європейського Акта, в преамбулі якого було визначено рішучість держав-членів сприяти розвитку демократії, базуючись на основних правах, визнаних конституціями та законодавством держав-членів, Конвенцією про захист прав і основних свобод людини і Європейською соціальною хартією. Наступні кроки були здійснені при укладенні Маастрихтського договору, де підтверджено відданість принципу поваги до прав і основних свобод людини та заявлено про намір впровадити громадянство ЄС. Запровадження громадянства мало значущий вплив на демократизацію ЄС, як свідчить позиція Конституційного суду Німеччини. В рішенні щодо Договору про Європейський Союз суд визначив передачу суверенних прав від Німеччини до ЄС як умову, обов'язкову для надання еквівалентних демократичних гарантій, що визначені Основним Законом. Запровадження громадянства ЄС було реалізовано через Маастрихтський та Амстердамський договори. Аналіз норм цих договорів дозволяє зробити висновки стосовно розкриття змісту інституту громадянства Союзу. По-перше, важливо відзначити, що термін “громадянство ЄС” відрізняється від поняття “громадянство держави”, що вказує на правовий зв'язок між особою та конкретною державою. Ключовим уточненням для належного розуміння європейського громадянства стало рішення, зазначене в Амстердамському договорі, яке встановлює, що громадянство ЄС діє як доповнення до, а не заміна національного громадянства, тобто має субсидіарний характер. Громадянство ЄС визначає правові відносини між громадянами ЄС та самим Європейським Союзом і регламентує порядок переходу від юрисдикції

однієї держави-члена до іншої. Оскільки держави-члени ЄС залишають за собою право визначати своїх громадян, процедура набуття та втрати громадянства ЄС буде різною та залежатиме від національного законодавства²⁵⁵. Суд Європейських співтовариств вимагає від національних урядів здійснювати свою компетенцію щодо громадянства в рамках гуманітарного права Євросоюзу. Інституціональні угоди не регламентують процедуру втрати громадянства ЄС, але оскільки це питання входить у компетенцію національних урядів, можна припустити, що втрата громадянства держави-члена ЄС також призведе до втрати громадянства ЄС. Загалом слід зазначити, що законодавство Союзу щодо громадянства сприяє уніфікації національного законодавства. На нашу думку, громадянство Європейського Союзу визначає юридичні зв'язки між громадянами ЄС та самим Союзом, а також регулює порядок переходу під юрисдикцію однієї держави-члена до іншої. Таким чином, введення інституту громадянства ЄС є потенційною підтримкою політичної консолідації населення Союзу і, отже, реалізації концепції створення Союзу як об'єднання не лише держав, але й народів Європи. Особливості цього інституту також вплинули на формулювання переліку основних прав і свобод людини в ЄС. Установчі договори Європейського Союзу вичерпано не визначають сутність інституту громадянства Союзу. Це створює можливості для подальшого зміцнення гарантій, які раніше були закріплені для прав громадян, а також для надання нових прав і свобод громадянам ЄС. Розширення кола прав громадян ЄС може відбуватися за умови ухвалення Радою одноголосного рішення, що приймається на підставі пропозиції Комісії та після проведення попередніх консультацій. До прав та свобод, які громадяни Європейського Союзу можуть додатково набути, відносяться наступні: можливість обирати та бути обраними на виборах до Європарламенту у державі-члені за умов місця проживання, ідентичних тим, які встановлені для громадян цієї держави; право на участь у виборах на місцевому рівні у державі-члені, де має місце проживання особа; право на добросовісне управління; доступ до документів владних структур Союзу; можливість

---

²⁵⁵ Кульчицька Д. Концепція громадянства ЄС. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету, 2021, 142-144.

звертатися до Європейського Уповноваженого з прав людини; можливість подавати петиції до Європарламенту; право на вільне переміщення та проживання в межах території держав-членів; можливість громадян Союзу користуватися захистом дипломатичних та консульських установ будь-якої держави-члена в третій країні, де відсутнє представництво держави-члена, громадянином якої є особа; право на громадянську ініціативу – можливість для не менш як одного мільйона громадян ЄС, що представляють значну кількість держав-членів, запропонувати Комісії в межах її повноважень внести пропозиції щодо питання, для якого необхідне ухвалення правового акта Союзу. Таким чином, введення інституту громадянства ЄС є, безперечно, засобом сприяти політичній консолідації населення Союзу та реалізації ідеї створення Союзу як об'єднання не лише держав, але й народів Європи. Крім того, аналіз наведених прав свідчить, що вони дійсно розширюють юридичні можливості громадян ЄС, забезпечуючи їхню участь у формуванні Європарламенту та в певний спосіб контроль над діяльністю влади в ЄС.

Щодо розробки спеціалізованих документів про права людини, Євросоюз розпочав цей процес у 1989 році, прийнявши Декларацію про права людини і Хартію Співтовариства про основні соціальні права робітників. Історичним кроком стало створення Хартії Європейського Союзу про основні права, яка стала унікальним документом у світовій практиці, що закріплює всі види прав людини без винятку. Цей документ розширив свою дію як на міжнародному, так і на конституційному рівні. Варто відзначити, що Хартія не лише поєднала права за традиційним поділом, але і викладена відповідно до системи цінностей ЄС, символізуючи базові цінності та суспільні блага, такі як гідність, свобода, рівність, солідарність тощо. У преамбулі Хартії відзначено важливий аспект, а саме неподільність та універсальність прав, які складають основу людської гідності, свободи, рівності та солідарності. Це визначає новий підхід до соціальних прав, які тепер розглядаються як рівноправні з іншими категоріями прав. Важливо враховувати, що ефективність та реальність прав людини залежать не лише від їх оголошення, але і від забезпечення їхнього захисту

відповідними юридичними гарантіями, при чому ключову роль в цьому відіграє діяльність незалежного та ефективного суду.

При виборі курсу на євроінтеграцію, зміни в правовому полі України стали невід'ємною складовою економічної, політичної, соціальної, культурної та інших сфер суспільного життя. Ці трансформації виявляються в практичному впровадженні міжнародних стандартів у національну правову систему. Проте, навіть при використанні європейської термінології, не гарантується повне оволодіння механізмами реалізації конкретних завдань, які постали перед Україною. Ця ситуація призводить до формалізації процесу та розповсюдження політичних спекуляцій, що породжують необґрунтовані очікування в усіх сферах суспільного життя. Ці аспекти стосуються також розуміння та тлумачення конкретних термінів та дефініцій, які були запозичені та поверхнево досліджені в правовій науці. Водночас, закріплення прав і свобод громадянина на конституційному рівні не гарантує їх одночасної реалізації в суспільно-правових відносинах. Недосконалість механізму впровадження захисту та забезпечення прав і свобод громадянина призводить до втрати практичної цінності цих прав і свобод, що, в свою чергу, має негативний вплив на формування громадянського суспільства та правової держави. На сучасному етапі інтеграційних процесів Суд Європейського Союзу виконує захист функціональних прав, що випливають з установчих договорів, основні права громадян ЄС та загальні права і свободи людини. Це свідчить про еволюцію Євросоюзу в напрямі повноцінного захисту прав і свобод людини.

Аналіз участі Європейського Союзу в реалізації та визначенні поняття «права людини» пов'язаний з їхньою охороною та захистом. Зокрема, відзначається уніфікація правових систем європейських країн у галузі захисту прав людини. Після ухвалення Хартії та введення громадянства ЄС, Співтовариство починає доповнювати, а не конкурувати із Радою Європи у справі захисту прав людини. Таким чином, права людини в праві Європейського Союзу представляють собою загальну та рівну міру свободи, необхідної для задоволення основних потреб існування, розвитку та самореалізації. Основні

права людини в ЄС є невідчужуваними і найбільш важливими, що визначають всі інші права людини як істоти та члена суспільства.

Євроінтеграційні процеси в сучасній Україні є невід'ємною складовою політичної, економічної та соціальної сфери функціонування громадянського суспільства. Таким чином, міжнародна активність урядових структур націлена на максимальне впровадження міжнародних норм у національну правову систему, що на практиці може призводити до непорозумінь під час реалізації конкретних завдань перед Україною.

На сучасному етапі інтеграційних процесів Суд ЄС виступає захисником, перед усім, «функціональних» прав, які виникають зі змісту установчих договорів і особливостей їхнього захисту, коли Співтовариство має конкретну компетенцію у відповідному питанні. Другим аспектом є основні права громадян Союзу, передбачені Маастрихтським договором, і, врешті-решт, основні права і свободи людини в загальному розумінні, що свідчить про еволюцію Євросоюзу у напрямі повноцінного захисту прав і свобод людини. Таким чином аналіз участі Європейського Союзу у реалізації функції охорони та захисту прав людини та громадянина держав-членів свідчить про те, що на сьогоднішній день в основних рисах відбулася уніфікація правових систем європейських країн у сфері захисту прав людини. Після прийняття Хартії Європейського Союзу з основних прав та введення громадянства ЄС, Європейський Союз конструктивно не конкурує, але скоріше доповнює діяльність Ради Європи в справі захисту прав людини. Це відкриває нові можливості для більш повноцінного виконання функції захисту прав людини і громадянина.

На самому початку свого існування ЄС не приділяв значної уваги аспектам захисту прав людини в рамках Співтовариства. Крім національних систем захисту прав людини, діючих в країнах-членах, діє також система захисту на рівні Євросоюзу. Крім того, права та свободи людини підлягають захисту в межах Ради Європи, в яку Україна вступила ще в 1995 році. Поступово в Європі виникли дві незалежні системи захисту прав людини – в межах Ради Європи та Європейських Співтовариств. Основуючись на визначених в міжнародних

стандартах пріоритетних сферах забезпечення та захисту прав та основоположних свобод людини, можна стверджувати, що українські євроінтеграційні процеси в даній області повинні, передусім, розвиватися в напрямках: впровадження міжнародних та регіональних стандартів прав людини; гарантування свободи вираження поглядів; захист прав осіб, які відносяться до менших груп; протидія тортур, нелюдському та принизливому поведженню; забезпечення рівних можливостей; дотримання прав дітей; та забезпечення виконання прав профспілок і основних трудових стандартів. Імплементация міжнародних актів визначається як процес впровадження норм та інших положень міжнародних актів у національну юридичну практику. Основним юридичним документом, що визначає міжнародні стандарти прав людини, є Загальна декларація прав людини. У преамбулі даного документа зазначено, що ця Декларація має служити «взірцем, до якого мають прагнути усі народи і держави».²⁵⁶

У лютому 2019 року Конституцією України був закріплений стратегічний курс на повноправне членство в ЄС та НАТО. Це було зроблено для забезпечення необоротності шляху, який обрав український народ. Цивілізаційний вибір молодій українській державі – це європейська інтеграція, яка повинна проводити глибокі системні трансформації в державі, встановлення демократії та правової держави, модернізацію політичної системи для захисту прав людини, формування згуртованої демократичної ідентичності українського суспільства, поширення сучасних технологій політичного та економічного управління, підтвердження України як конкурентоспроможного та інвестиційно привабливого учасника у світовій економіці.

У останні роки українське суспільство зазнало значних змін, зокрема відбулися трансформації в духовних, культурних та політичних цінностях. Водночас, проблема протистояння моральних цінностей в українському суспільстві стає все більш актуальною. Європейські цінності - демократія,

---

²⁵⁶ Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

терпимість, права людини - стоять у протиставленні до російського світогляду. Конфлікт в Україні, спровокований актом агресії росії у березні 2014 року та повним масштабом у лютому 2022 року, суттєво вплинув на ситуацію з прав людини не лише в самій Україні, а й в країнах-членах Європейського Союзу. Цей вплив виявляється у багатьох напрямках. Це і захист військових біженців з України, це і вплив конфлікту на права людини загального населення країн-членів ЄС, який виникає як з економічних або соціальних труднощів, спричинених конфліктом, так і з обмежувальних заходів, прийнятих країнами-членами ЄС відповідно до конфлікту.

Важливо розуміти, що права людини є ефективним інструментом обмеження публічної влади, що запобігає її довільній дії. Ця особливість робить права людини характерною рисою демократичного державно-правового режиму, у відміню від авторитарних та тоталітарних режимів, які не визнають природний характер цих прав і пов'язують їх із власною волею. У недемократичних режимах права людини піддаються повному контролю державних органів. У нашій країні нормативно-правове закріплення прав і свобод людини та громадянина відповідає високим міжнародно-правовим стандартам. Так як особа в Україні визнається найвищою соціальною цінністю, і в результаті цього змінюються ролі та співвідношення структурних елементів правового статусу громадянина. У цьому контексті акцент робиться на підкресленні прав та свобод особи, які стають пріоритетними перед обов'язками. Сучасний світ визнає, що жодна держава не може існувати без дотримання прав людини, а самі ці права неможливі без громадянського суспільства, яке відображає потреби індивідів у всіх аспектах їхнього життя.

Підкреслюючи конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні, науковці акцентують увагу на особливостях свободи особи, наголошуючи на тому, що від народження люди мають природні права, які не можуть бути порушені. Загалом Конституція України закликає до рівності конституційних прав та свобод, а також підкреслює, що перед законом всі люди є рівними. Конституційні права та свободи людини і громадянина в Україні є

визначеними та гарантованими Конституцією України, вони представляють собою засіб забезпечення повноцінного розвитку особистості, задоволення її інтересів та потреб, а також є втіленням можливості особи володіти, користуватися та розпоряджатися соціальними благами, передбаченими законом. Захист прав і свобод людини і громадянина є ключовою ознакою правової держави. Навіть у воєнний час у демократичній державі неможливо відмовитися від обов'язку забезпечувати права людини. З урахуванням фундаментального характеру цієї проблематики важливо регулювати її на конституційно-правовому рівні. Відповідно до статті 3 Конституції України, держава має обов'язок забезпечувати права людини, що визначає напрямок її діяльності та функціональну спрямованість. Держава несе відповідальність за реалізацію та утвердження прав людини. Отже, воєнний стан не може використовуватися для відмови від обов'язку забезпечення прав людини. Конституція України також містить положення, що визначають особливості реалізації окремих прав людини в умовах воєнного стану, розташовані в розділі II Основного закону. Важливо відзначити, що дослідження не охоплює положень інших розділів Конституції України, оскільки зосереджено на питаннях введення воєнного стану²⁵⁷.

Конституція повністю гарантує права і свободи, передбачає механізм їх захисту та забезпечення. З урахуванням введення військового стану у нашій державі, насущною стає потреба у встановленні зв'язку та чіткої взаємодії між усіма органами державної влади та посадовими особами під час виконання їх обов'язків²⁵⁸.

Під час аналізу прав людини в умовах воєнного стану, М. Корнієнко робить висновок, що воєнний стан не може бути використаний для відмови від обов'язку забезпечення прав людини. Вчений підкреслює, що Конституція України

---

²⁵⁷ Корнієнко М.В. Права людини в умовах воєнного стану: загально правовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 27-31.

²⁵⁸ Лазарев В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану: зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фізич. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків: ХНУВС, 2022. С. 71–73.

визначає особливості реалізації прав людини в умовах воєнного стану, які зазначені у другому розділі Конституції України²⁵⁹.

Підкреслюючи невід'ємність та універсальність прав людини і громадянина науковці зазначають, що захист цих прав є основою демократичного суспільства та сприяє справедливому і гармонійному розвитку. Особливого значення права людини набули в нашій державі з моменту вторгнення на територію держави країни-агресора – російської федерації, яка нехтуючи усіма правилами та нормами міжнародного права, грубо і цинічно порушує основне право людини – право на життя. З огляду на це, Україна має прикласти максимум зусиль для того аби забезпечити права і свободи всіх її громадян та налагодити ефективну діяльність усіх її органів, спрямувавши їхні зусилля на чітке і неухильне виконання своїх обов'язків у сфері забезпечення прав людини і громадянина²⁶⁰.

Особливість терміну «права людини» визначається тим, що індивід володіє ними завдяки своєму статусу людської особистості, яку не можна відібрати ні при яких обставинах. Отже, ці права є невід'ємною частиною людської сутності. Загальна Декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, а також Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права закріплюють цей основний етичний принцип у визнанні «гідності, притаманної всім членам людської сім'ї, та їхніх рівних і невід'ємних прав». Таким чином, це відображає принцип універсальності прав, включаючи право на рівність перед законом та рівний захист закону, що є основним принципом міжнародних норм у галузі прав людини. Зокрема, держави повинні дотримуватися прав людини стосовно всіх осіб під їхньою юрисдикцією, а в окремих випадках - стосовно груп осіб.

Принцип універсальності та невід'ємності прав всіх осіб твердо закріплений у міжнародному праві в галузі прав людини. Третій пункт

---

²⁵⁹ Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1–2. С. 27–31.

²⁶⁰ Цуркан-Сайфуліна, Ю. В. "Забезпечення прав людини як найважливішої конституційної категорії в умовах воєнного стану." Наукова стаття. Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Право, 2023 р., № 3 (81). С. 200-204. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.31>.

преамбули Загальної Декларації прав людини стверджує, що права людини повинні захищатися владою для того, щоб особа не вдалася до повстання проти тиранії та пригнічення²⁶¹. Це означає, що для забезпечення повного користування особою своїми правами, ці права повинні бути ефективно захищені внутрішньодержавними правовими системами. Таким чином, принцип влади закону може бути охарактеризований як всеосяжний принцип в галузі захисту прав людини, оскільки там, де цей принцип не дотримується, повага до прав людини стає ілюзією. Цікаво відзначити, що згідно із статтею 3 Статуту Ради Європи²⁶² “будь-який член Ради Європи визнає принцип верховенства права”. Отже, цей основний принцип є юридично обов'язковим для держав-членів цієї організації, що також впливає на прецедентне право Європейського суду з прав людини²⁶³.

Договори з прав людини є юридичними угодами об'єктивного характеру, оскільки вони встановлюють загальні норми, які є однаковими для всіх держав-учасниць. Ці норми мають бути виконані державою-учасницею незалежно від того, як інші держави дотримуються аналогічних норм. Іншими словами, традиційний принцип взаємності не застосовується до договорів з прав людини. Два приклади нормотворчих договорів у сфері прав людини - це Міжнародний пакт про громадянські та політичні права²⁶⁴ та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права²⁶⁵. Міжнародне право в галузі прав людини значно впливає на розвиток внутрішньодержавного права, і національні суди все частіше посилаються на норми цього права та застосовують їх. Таким чином, вивчаючи практику забезпечення прав і свобод людини в міжнародному

---

²⁶¹ .Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

²⁶² Statute of the Council of Europe. London, 5.V.1949. European Treaty Series - No. 1. URL:<https://rm.coe.int/1680306052>

²⁶³ European Court of Human Rights. Case of Oleksandr Volkov v. Ukraine (Application no.21722/11). 9 January 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871>.

²⁶⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Організація Об'єднаних Націй. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

²⁶⁵ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Організація Об'єднаних Націй Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

праві, можна визначити, що зобов'язання з основних прав людини безумовно є частиною міжнародного звичаєвого права²⁶⁶.

У сучасному контексті змінних процесів українського соціуму, який супроводжується постійними соціально-економічними, політико-управлінськими та культурно-ідеологічними трансформаціями, спостерігається систематичне зростання активності та наростання ваги інститутів громадянського суспільства. Відзначається відступлення директивного впливу держави на другий план, що створює передумови для реальної демократії, не лише формальної, а також для визнання людини як найвищої соціальної цінності. Взаємодія між інститутами влади та громадянського суспільства розглядається як ключовий елемент розвитку держави, її економічного потенціалу та обороноздатності. В цьому контексті важливо ідентифікувати фактори, які ускладнюють взаємодію між цими інститутами, та визначити шляхи їх вирішення²⁶⁷.

В контексті розгляду питання забезпечення прав людини з точки зору євроінтеграційних процесів в Україні, важливо згадати про гарантії належного функціонування європейського простору юстиції, свободи та безпеки для забезпечення необхідного рівня правопорядку не лише на території кожної держави – члена Європейського Союзу та усїєї міжнародної організації в цілому, а й на прилеглих до неї територіях. Особливістю спільного простору юстиції, свободи та безпеки є потреба у гармонійному поєднанні його внутрішнього та зовнішнього аспектів. Внутрішній аспект передбачає об'єднання зусиль правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу для забезпечення внутрішньої безпеки та підтримки правопорядку в усьому Співтоваристві. З зовнішнього аспекту важливе значення має співробітництво ЄС із сусідніми країнами у правоохоронній сфері, щоб розширити безпеку та правопорядок. Україна, яка має спільний кордон з ЄС, має важливий інтерес у співпраці для

---

²⁶⁶ Канатнікова Є.В. Міжнародно-правові аспекти обмеження прав і свобод людини і громадянина. - Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності "Міжнародне право". - Національний авіаційний університет. - Київ, 2022. - 72 с

²⁶⁷ Месюк М. П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 87–93.

забезпечення юстиції, свободи та безпеки. З огляду на необхідність гарантування загальнодержавної безпеки та мінімізації загроз міжнародній безпеці, інтеграція України у глобальний безпековий простір та ефективне міжнародне співробітництво стають пріоритетними завданнями. Для цього важливо розробити ефективні управлінські механізми, щоб нейтралізувати негативні впливи, пов'язані із зростанням злочинності, та забезпечити ефективний захист прав і свобод людини. Співпраця між ЄС та Україною у сфері правоохорони є важливим інструментом для протидії злочинності та забезпечення безпеки на європейському правоохоронному просторі. Мета взаємодії між правоохоронними органами Європейського Союзу та України в умовах глобалізації злочинності полягає в посиленні міжнародного співробітництва у сфері правоохорони, вдосконаленні методів протидії злочинності та мінімізації негативних наслідків серйозних злочинів. Також важливо розробити та впровадити системні заходи для запобігання загрозам правопорядку, громадської безпеки, прав та свобод людини і громадянина. Аналіз досягнень України у сфері юстиції, свободи та безпеки в контексті співпраці з Європейським Союзом, таких як лібералізація візового режиму, боротьба з корупцією, легалізація коштів та фінансування тероризму, свідчить про активну співпрацю ЄС з державами-партнерами, такими як Україна. У цьому контексті ключові завдання включають інтеграцію України в європейський правоохоронний простір, посилення інституційних можливостей ЄС та України в сфері юстиції, свободи та безпеки, а також розвиток регіонального співробітництва з державами-членами ЄС для протидії конкретним видам злочинів у прикордонних регіонах. Створення додаткових міжнародно-правових та організаційних гарантій для підтримання безпеки в Європі є важливим кроком. Це включає розширення участі України у програмах безпеки, які реалізуються в рамках ініціативи Європейського Союзу “Східне партнерство”. Також акцентується на розширенні діалогу щодо протидії новим викликам у безпеці та на пошуку спільних підходів до створення нової системи колективної безпеки в Європі. Додатково висвітлюється важливість оцінки різних аспектів

злочинності, обговорення ключових статистичних даних та розроблення заходів протидії торгівлі людьми²⁶⁸. Необхідно розробити програми спільного навчання працівників правоохоронних органів ЄС та України для обміну передовим досвідом і покращення співпраці на спільному кордоні. Також є потреба в посиленні належного управління та боротьбі з корупцією. Важлива участь України в міжнародних миротворчих операціях, антитерористичних та багатосторонніх заходах з протидії глобальним і регіональним викликам.

Вважаємо за необхідність також проведення інформаційних кампаній з правової освіти населення та реагування на злочини, а також надання допомоги постраждалим особам. Важливою є також роль сучасних технологій у боротьбі з кіберзлочинністю.

В цілому потрібно оновити договірну базу між Європейським Союзом та Україною, впровадити нормативно-правові акти та контроль якості співробітництва. Не менш важливим залишається питання моніторингу співпраці як засобу виявлення проблем та рекомендацій для підвищення ефективності цього співробітництва. Створення, розвиток і удосконалення ефективних механізмів у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, а також протидії дискримінації є завжди актуальним завданням для держав на національному рівні та міжнародних міжурядових організацій, зокрема ЄС. З початку березня 2007 року була заснована Агенція ЄС з основних прав людини, яка замінила Європейський центр моніторингу расизму та ксенофобії. Метою Агенції є надання допомоги та експертних висновків інституціям та державам-членам Євросоюзу щодо основних прав людини²⁶⁹. Агенція зобов'язана збирати, аналізувати та розповсюджувати інформацію, розробляти методи покращення об'єктивності та надійності даних на європейському рівні, ініціювати та заохочувати наукові дослідження з питань основних прав людини. Агенція також готує експертні висновки, доповіді та пропозиції, розробляє комунікаційні

---

²⁶⁸ Безпалова О.І. Взаємодія України та Європейського Союзу у сфері захисту прав людини / О.І. Безпалова // Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – С. 18-22.

²⁶⁹ Галан В.О. Участь інституційної системи Європейського Союзу в сфері протидії дискримінації. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.). С. 62-65.

стратегії для інститутів Союзу та держав-членів під час виконання права ЄС. Щорічно вона публікує загальні та тематичні доповіді про дотримання основних прав людини у своїх сферах діяльності. На відміну від подібних органів в інших регіональних механізмах захисту прав людини, Агентство не має повноважень розглядати індивідуальні скарги або звернення громадян, а також не може приймати юридично обов'язкові рішення. Робота Агенції спрямована на дискримінацію за ознаками статі, релігії, віку, сексуальної орієнтації та проти осіб, що належать до меншин, включаючи множинну дискримінацію, а також враховує дискримінацію проти людей з обмеженими можливостями та ромської національності.

Рада ЄС грає визначальну роль в інтеграційному механізмі протидії дискримінації та приймає анти дискримінаційні директиви. До таких актів слід також віднести: Декларацію Ради щодо реалізації Рекомендації Комісії з питань захисту гідності жінок і чоловіків у трудових відносинах, включаючи кодекс практик для боротьби із сексуальним переслідуванням (19 грудня 1991 року)²⁷⁰; Рамкове рішення 2008/913 від 28 листопада 2008 року про боротьбу із визначеними формами та проявами расизму та ксенофобії через кримінальне право²⁷¹. Рада також створила ряд фахових органів у галузі прав людини: у 1987 році була заснована Робоча група з прав людини, яка розширила свій мандат у 2003 році для охоплення всіх аспектів прав людини у зовнішніх зносинах ЄС, «з метою належної уваги до питань прав людини на всіх рівнях ЄС»; у грудні 2004 року була створена посада Колишнього Особистого Представника з прав людини Генерального секретаря/Високого Представника з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки «для сприяння процесу узгодженості та послідовності політики ЄС у галузі прав людини, із відповідним урахуванням сфер компетенції Європейської Комісії».

---

²⁷⁰ Декларація Ради про реалізацію Рекомендації Комісії про захист гідності жінок та чоловіків у трудових відносинах, включаючи кодекс практик щодо боротьби із сексуальним переслідуванням (19 грудня 1991 року). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

²⁷¹ Рамкове рішення 2008/913 від 28 листопада 2008 року про боротьбу із визначеними формами та проявами расизму та ксенофобії через кримінальне право. Journal officiel de l'Union européenne L 328 du 6.12.2008, p. 55. URL:http://data.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj

Щодо Європарламенту, крім участі у законодавчому процесі, він розробляє та оцінює ефективність заходів ЄС у сфері анти дискримінації через прийняття резолюцій, складання звітів, направлення місій до третіх країн, участь у заходах, присвячених правам людини, та розглядає петиції від фізичних та юридичних осіб ЄС. У Європарламенті працюють комітети, що відповідають за питання боротьби з дискримінацією, такі як Комітет з прав людини, Комітет із зайнятості і соціальних питань, Комітет з прав жінок та гендерної рівності, а також Комітет громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ. Значущу роль в забезпеченні та захисті прав людини в рамках ЄС відіграє Європейський омбудсман, посаду якого створено у 1995 році рішенням Європейського парламенту. З ініціативи Президента Європейського парламенту було проведено численні міжнародні конференції з прав людини. В межах Європейської Комісії існують 32 генеральні директорати, принаймні 5 з яких напряму пов'язані із завданнями з протидії дискримінації, такими як Людські ресурси і безпека, Освіта і культура, Зайнятість, соціальні питання та інтеграція, міграція і внутрішні справи, Регіональні та міські політики.

У 2010 році була введена посада Комісара з питань юстиції, основних прав та громадянства, яка є Віце-головою Європейської Комісії та гарантує виконання Хартії основних прав ЄС, інтегруючи стандарти дотримання прав людини в усій сфері діяльності ЄС та підтримуючи дотримання Хартії державами-членами під час виконання положень права ЄС. Особливий акцент Комісара робиться на питаннях рівності жінок і чоловіків в ЄС та у всіх галузях політики. Суд ЄС грає ключову роль у механізмі протидії дискримінації в межах ЄС. Через прийняття ряду важливих рішень, що розвивають концепцію захисту прав людини в контексті економічної інтеграції, Суд закріпив ці цінності у документах ЄС. Досвід судової практики в сфері протидії дискримінації, зокрема стосовно прямої та непрямой дискримінації, переслідування та вказівок щодо дискримінації, свідчить про суттєвий внесок цього органу у розвиток антидискримінаційного механізму в ЄС. Важливою особливістю Європейського

Союзу є те, що майже всі його органи та інституції взаємодіють у сфері захисту прав людини загалом та протидії дискримінації зокрема.

На початкових етапах своєї діяльності Європейський Союз приділяв невелику увагу питанням захисту прав людини в межах об'єднання. Вважалося, що ці аспекти знаходяться за межами області економічної інтеграції, що відображалось в відсутності визначення прав людини в установчих договорах Європейських Співтовариств. Положення щодо прав ЄС трактувались як відзначення, що має пріоритет перед національними конституціями держав-членів, оскільки стосувались прав і свобод людини. Таким чином, інститути ЄС не хвилювались щодо можливості вимоги держав-членів приведення норм ЄС у відповідність з їх внутрішнім законодавством щодо прав людини. З іншого боку, компетенція інститутів Європейських Співтовариств у сфері прав людини була обмеженою. Суд ЄС не мав кримінальної юрисдикції, що обмежувало його можливості займатися питаннями захисту прав і свобод людини. У своїх рішеннях він розглядав періодично лише політичні та соціальні аспекти прав людини. Тому Суд ЄС не систематично займався питаннями захисту прав людини. Однак саме Суд ЄС почав розширювати свою компетенцію в сфері захисту прав людини. Національні конституційні суди тиснули на нього, відмовляючись визнавати пріоритет права Європейських Співтовариств, якщо воно не гарантує захист прав людини. Це призвело до формування двох незалежних систем захисту прав людини в Європі - в рамках Ради Європи і Європейських Співтовариств. Початково система захисту, створена в Співтовариствах, була фрагментарною і зосереджувалася переважно на економічних правах.

Розвиток європейської інтеграції, охоплення нею політичної сфери, а також сфери юстиції та внутрішніх справ, супроводжувався появою рішень національних судів, що відмовлялись визнавати пріоритет права Співтовариств перед внутрішнім конституційним законодавством про права і свободи людини. Це побудило держави-члени та органи Співтовариств приділити більше уваги захисту прав людини. Було створено ряд документів, в яких намагалися

визначити основні права і свободи людини в межах Європейських Співтовариств. Серед них Європейська соціальна хартія 1961 р., Декларація основних прав і свобод 1989 р., Хартія основних соціальних прав працівників 1989 р. та інші. Ключовим для визнання прав людини як частини права Європейських Співтовариств стало ухвалення Єдиного європейського акта 1986 р.²⁷²

У його преамбулі зазначалося, що Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р. є основою для підтримки демократії. ЄС визнає Європейську конвенцію 1950 р., але не є її учасником, і тому вона не входить до правового складу Євросоюзу. Хоча Союз не претендує на головну роль у захисті прав людини в Європі, виникає певна конкуренція між Радою Європи і Євросоюзом. Суд ЄС виступив проти приєднання до Європейської конвенції без внесення змін до установчих документів про європейські інтеграційні об'єднання. Це було викликано бажанням уникнути запозичення норм без урахування специфіки ЄС і його правової системи. Іншою причиною була відсутність у Європейській конвенції 1950 р. розгорнутого каталогу соціальних, економічних та культурних прав, які містяться в іншому документі Ради Європи – Європейській соціальній хартії 1961 р., переглянутої у 1996 р. З іншого боку, Суд ЄС не прагнув підпорядковувати свою юрисдикцію Європейському суду з прав людини, враховуючи можливість звернення громадян ЄС за захистом їхніх прав до судових органів ЄС та Європейської конвенції 1950 р. Це породжувало питання щодо пріоритету у разі конфлікту рішень. Рішення цих питань у певній мірі було досягнуто з підписанням Лісабонських договорів і ухваленням Хартії ЄС основних прав у редакції 2007 р. Ще до цього підписання були здійснені перші заходи для чіткого визначення компетенцій Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. Європейський суд з прав людини в своїх рішеннях розробив доктрину обмеженого втручання в компетенцію ЄС, якщо правовий порядок Союзу забезпечує аналогічний рівень захисту прав людини. Суть цієї доктрини полягає в тому, що Європейський суд

---

²⁷² Single European Act. European Communities. Council Directive 86/362/EEC of 24 July 1986. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0362>

з прав людини визнає еквівалентний рівень захисту, якщо особи на території Союзу можуть оскаржити перед Судом дії інститутів ЄС, які порушують їхні права, забезпечені Європейською конвенцією 1950 р. Система норм і механізмів захисту прав і свобод людини в ЄС базується на різних документах, які мають як обов'язковий, так і декларативний характер. Договір про Євросоюз²⁷³ містить положення щодо забезпечення прав людини. Стаття 2 заявляє, що Союз ґрунтується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини. Стаття 6 Договору про функціонування ЄС закріплює принцип поваги до основних прав і свобод людини, визнаних Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод. Договір про функціонування ЄС визначає громадянство Союзу та пов'язані з ним права. Частина 2 цього Договору закріплює право на вільне пересування, право голосу та участь у виборах для громадян Євросоюзу. Частина 3 Договору про функціонування ЄС гарантує свободу пересування працівників, рівність в оплаті праці чоловіків і жінок, а також захист прав людини через компенсацію завданих збитків. Рішення Суду ЄС встановлюють основні принципи захисту прав і свобод особи в Євросоюзі. До документів з декларативним характером варто віднести Декларацію основних прав і свобод та Хартію Співтовариства про основні соціальні права працівників. Особливий статус в правовому полі ЄС належить Хартії ЄС основних прав 2007 р.²⁷⁴, яка містить докладний каталог основних прав і свобод для кожної особи, що перебуває на території Євросоюзу. Цей каталог охоплює громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права. Хартія визначає їм однаковий юридичний статус, який представляє собою відхід від концепції “ринкової людини”. Хоча Хартія має статус установчих договорів, вона не є їхньою складовою. Преамбула Хартії стверджує, що в центрі діяльності Союзу знаходиться людина та її інтереси. У відміну від більшості міжнародно-правових

---

²⁷³ European Union. Treaty on the Functioning of the European Union 2007. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal C 326 , 26/10/2012 P. 0001 - 0390 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

²⁷⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union. European Union 2007. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT>

документів, де класифікація основних прав базується на суб'єктивних правах, у Хартії це робиться на основі цінностей, які вони захищають. Такі цінності включають людську гідність, свободу особи, рівність та солідарність. Права і свободи особи, які захищають ці цінності, закріплені у відповідних розділах (главах I–IV), зокрема, громадянстві та правосудді (глави V та VI). Комплекс основних прав і свобод особи може бути класифікований в різні категорії. Ці категорії включають особисті права і свободи, політичні права і свободи, економічні, соціальні та культурні права, а також основні обов'язки, доповнені гарантіями прав і свобод особи. Особисті права і свободи, які охоплюються главами I і II, є природними правами, притаманними кожній особі від народження. Серед них можна визначити права на людську гідність, життя, цілісність особи, свободу і особисту недоторканність, повагу приватного і сімейного життя, захист персональних даних, шлюб і створення сім'ї, свободу думки, віросповідання, висловлення та інформації, а також свободу пересування і вибору місця проживання.

Варто сказати що повага та захист прав людини є одним з основних напрямків діяльності Європейського Союзу, згідно з метою та принципами, закріпленими у його установчих договорах. Країна, що прагне набути членства в ЄС, повинна відповідати Копенгагенським критеріям, які були прийняті на засіданні Європейської Ради у червні 1993 року. Ці критерії передбачають стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу до прав людини і захист меншин. Країни, які виражають бажання стати членами ЄС, повинні не лише закріпити принципи демократії та верховенства права у своїх конституціях, а й втілювати їх у повсякденне життя. Їх конституції повинні гарантувати демократичні свободи, включаючи політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті. Також необхідно встановлювати демократичні інститути та незалежні органи правосуддя, що забезпечить нормальне функціонування державних установ, проведення вільних і справедливих виборів, періодичну зміну правлячої парламентської більшості та визнання важливої ролі опозиції у політичному житті.

В Європейському Союзі відсутній єдиний механізм захисту прав людини. Національну систему захисту прав людини в державах-членах доповнює система захисту на рівні Євросоюзу. Крім того, захист прав і свобод людини реалізується в рамках Ради Європи, учасницями якої є всі держави-члени Євросоюзу. Формування системи правових норм на рівні Євросоюзу, що забезпечує захист прав і свобод людини, має значний потенціал для свого розвитку. Політичні права і свободи тісно пов'язані із функціонуванням держави та європейських інтеграційних об'єднань. Їхня чітка прив'язка до європейського громадянства включає виборчі права, свободу зборів і асоціацій, право на добре управління, доступ до офіційної документації та право на петиції. Основні обов'язки, які передбачає Хартія, включають обов'язок поважати і захищати людську гідність, враховувати думку дитини, отримувати обов'язкову безкоштовну освіту та захищати навколишнє середовище. Крім того, Хартія містить положення щодо зловживання правом (ст. 54), яке передбачає недопущення ліквідації або надмірного обмеження прав і свобод інших осіб з боку представників влади чи приватних осіб. Гарантії прав і свобод у Європейському Союзі охоплюють інституційні, процесуальні та матеріальні заходи.

Інституційні гарантії включають судовий захист, позасудові механізми захисту, Омбудсмана Європейського Союзу, Комісію, Європейського контролера із захисту даних, Загальний контрольний орган у межах Європолу, а також дипломатичні та консульські представництва держав-членів у третіх країнах. Процесуальні гарантії включають право на справедливий і публічний розгляд справи, право на юридичну допомогу, презумпцію невинності, принцип законності та пропорційності злочинів і кари, принцип недопущення повторного притягнення до кримінальної відповідальності за той самий злочин, заборону позбавлення свободи за борги та право на апеляцію стосовно кримінальних справ. Матеріальні гарантії передбачають компенсацію завданих особам збитків, вчинених іншими особами.

Юридичні та фізичні особи, органи ЄС та держави-члени можуть бути піддані майновій відповідальності. Регулювання майнової відповідальності

фізичних і юридичних осіб зазвичай покладено на внутрішнє право держав-членів. Протягом останніх 60 років Європейський Союз пройшов довгий етап формування власної системи захисту прав людини. Цей шлях охоплює період від повного відкидання ідеї, що захист прав людини може перевершувати положення права ЄС, до розробки власного каталогу прав людини, представленого Хартією основних прав. Вступ ЄС до Європейської конвенції з прав людини, запроваджений Лісабонським договором, створив юридичні передумови для цього. У світлі цих змін перед Україною виникає проблема необхідності вдосконалення власної системи захисту прав людини. Відповідно до критеріїв вступу до ЄС, держава повинна мати відповідний рівень дотримання прав та основних свобод людини для статусу повноправного члена Євросоюзу. На початку свого існування Європейський Союз був створений як міждержавна організація, проте на сучасний момент він володіє власною юридичною сутністю.

Історія ЄС розпочалася у 1950 році, коли для вирішення питань у сферах енергетичної безпеки та вільної торгівлі були утворені три міждержавні організації, відомі як “Європейські Спільноти”. Основною метою цих спільнот було сприяння економічному розвитку шляхом вільного руху товарів, капіталу, людей та послуг. Для встановлення єдиної гри правил між державами-членами, до першої редакції Договору про заснування Європейської економічної спільноти 1957 року було введено положення, яке забороняло дискримінацію за ознакою статі. Це положення сподівалося запобігти отриманню конкурентних переваг за рахунок нижчої оплати чи менш сприятливих умов праці для жінок. У 1990-х роках активно лобіювалося розширення антидискримінаційного права ЄС на сфери расового та етнічного походження, сексуальної орієнтації, релігійних переконань, віку та обмежених можливостей особи.

Спостереження за зростанням екстремістсько-націоналістичних рухів у деяких державах-членах ЄС призвело до того, що лідери ЄС змогли об'єднати політичну волю для внесення змін до Договору про Європейську Спільноту, щоб надати ЄС компетенцію у законодавчому регулюванні в зазначених сферах. У

2000 році були прийняті дві директиви: Директива про рівність у сфері зайнятості, яка вводила заборону дискримінації у сфері зайнятості за ознакою сексуальної орієнтації, релігійних переконань, віку та обмежених фізичних можливостей, і Директива про расову рівність, що встановлювала заборону дискримінації за ознакою раси та етнічного походження у сферах зайнятості та доступу до системи добробуту, соціального захисту, товарів та послуг. Директиви, які були ухвалені, мають значний вплив на область антидискримінаційного права Європейського Союзу, підтверджуючи, що рівний доступ до сфер, таких як охорона здоров'я, освіта та житло, є необхідною умовою для повноцінного використання можливостей на ринку праці. У 2004 році прийнята Директива про гендерну рівність у доступі до товарів та послуг розширила заборону дискримінації за ознакою статі на сферу товарів та послуг. Однак обсяг захисту від статевої дискримінації не повністю відповідає обсягу захисту за Директивою про расову рівність, оскільки гарантії рівного ставлення за Директивою про гендерну рівність обмежені лише соціальним забезпеченням. На сьогодні дискримінація за статтю, сексуальною орієнтацією, релігійними переконаннями, обмеженими можливостями і віком є обмеженою лише контекстом зайнятості. Але інституції ЄС вивчають можливість розширення захисту на сферу доступу до товарів і послуг. У початкових версіях Договорів про заснування Європейських Спільнот відсутня була згадка про права людини або їх захист. Проте з часом, коли Європейський суд з прав людини отримав запити щодо порушень прав у процесі застосування права Спільноти, була встановлена система правових норм, відома як "Загальні принципи права Спільноти". Упроваджуючи свою політику, Європейський Союз і його країни-члени розуміли можливий вплив на права людини. Це виявилось важливим у контексті заявленої Хартії основоположних прав Європейського Союзу в 2000 році, яка згодом стала юридично обов'язковою після набуття чинності Лісабонського договору у 2009 році. Хартія забороняє дискримінацію за рядом ознак і дає можливість оскаржувати законодавство ЄС чи національне законодавство в разі порушення положень.

Процес європейської інтеграції вимагає забезпечення в Україні високого рівня захисту прав і свобод громадян, що передбачає вдосконалення законодавства та правової системи. У контексті інтеграції з Європейським Союзом, Україна повинна відповідати міжнародним стандартам та вимогам, що передбачають зобов'язання щодо реформування правової системи. Таким чином, дослідження конституційно-правового регулювання прав і свобод громадян в Україні, зокрема в умовах євроінтеграції, є ключовим для визначення шляхів подальшого розвитку держави у напрямку створення правової, демократичної та соціальної держави²⁷⁵.

Євроінтеграція України представляє собою процес поглиблення взаємодії між країною та Європейським Союзом і включає глибоку політичну, економічну та соціальну інтеграцію української держави в європейські структури. Цей процес передбачає проведення ряду реформ та заходів для досягнення європейських стандартів у таких сферах, як права людини, демократія, правова державність, економіка, торгівля, енергетика, транспорт, культура та інші. Європейський Союз впливає на забезпечення прав людини в Україні за допомогою різноманітних механізмів співпраці та діалогу. Угода про асоціацію між Україною та ЄС виступає одним із ключових механізмів, що містить зобов'язання стосовно захисту прав людини та принципів правової держави. Інтеграція України до ЄС охоплює різноманітні сектори, які регулюють відносини між Києвом і Брюсселем. Угода охоплює безліч напрямків, серед яких особливо важливі аспекти прав людини та інтелектуальної власності. Однак важливо враховувати, що інтеграція в різних секторах може відрізнятися за масштабами, рівнем виконання та часовим горизонтом очікуваних результатів²⁷⁶.

У зв'язку із сучасним станом суспільного розвитку, прогресом, перспективами та глобальними викликами глобалізації, а також у контексті шляху України до євроінтеграції, виникає потреба в аналізі питань, пов'язаних із

---

²⁷⁵ Гігін, О. В., Волченко, Н. В., & Лавренко, Д. О. (2023). Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини громадянина в Україні в умовах євроінтеграції. *Академічні візії*, (18). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/323>

²⁷⁶ Конончук І. М. Конституційно-правове регулювання інституту конституційної скарги в Україні. *Історико-правовий часопис*. 2022. No 2(19). С.12–17. DOI:<https://doi.org/10.32782/2409-4544/2022-2/2>

правовим регулюванням права людини на свободу переміщення. У сучасному цивілізованому суспільстві це право відображає справжню реальність та соціум, об'єднуючи загально визнані цінності, такі як свобода, рівність та справедливість. Це право впливає на розв'язання соціальних конфліктів у різних сферах суспільства та розглядається як засіб розвитку. Регулювання прав і свобод громадян України в контексті конституційного права відображається в певній конституційній системі та системі законів, що регулюють відносини між державою та громадянами. Завданням такого регулювання є забезпечення поваги до прав людини, захист її інтересів від зловживань держави, гарантування рівності перед законом, свободи та безпеки.

Основний принцип політики держави, пов'язаний із захистом прав людини та громадянина, закріплений у Конституції України. Цей принцип гарантує, що життя та здоров'я людини, її гідність, честь, недоторканість та безпека є найвищою соціальною цінністю у країні. Держава несе відповідальність перед громадянами за свою діяльність, а права та свободи людини та їх гарантії визначають спрямованість та зміст діяльності держави. Отже, основним завданням держави є забезпечення та захист прав і свобод людини. Згідно з Конституцією України, державні принципи, такі як соціальний і правовий, відображають повний спектр політичних, соціально-економічних та світоглядних прав і свобод людини. Таким чином, пріоритетним завданням суспільства є забезпечення захисту та розвитку прав і свобод людини та громадянина, а також уникнення будь-яких перешкод на шляху до їх реалізації²⁷⁷.

Конституція України гарантує права та свободи людини та громадянина, такі як право на життя, свободу слова та думки, свободу віросповідання, приватність, освіту та інші. Однак ефективний захист цих прав залежить не тільки від існуючого законодавства, але і від його реалізації та забезпечення. Україна прийняла ряд законів, спрямованих на захист прав і свобод громадян,

---

²⁷⁷ Джуська А. В., Палюх А. Я. Конституційне право людини на життя в Україні: сучасний підхід. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. Т. 24, № 4. С. 48–56. DOI: <https://doi.org/10.33270/01191134.48>

що відповідають європейським стандартам, такі як закони про свободу слова та інформації, про захист персональних даних та про боротьбу з дискримінацією.

Процес європейської інтеграції вимагає забезпечення в Україні високого рівня захисту прав та свобод громадян. Ця обставина настільки важлива, що потребує вдосконалення законодавства та правової системи. У контексті Європейського Союзу Україна повинна відповідати міжнародним стандартам і вимогам, які покладають на неї зобов'язання щодо реформування правової системи. Тому дослідження конституційно-правового типу регулювання прав і свобод громадян в Україні в умовах євроінтеграції є надзвичайно важливим і актуальним для визначення шляхів подальшого розвитку держави в напрямку створення правової, демократичної та соціальної держави. Україні пропонується створити сприятливі умови для ефективної реалізації зобов'язань, визначених міжнародними документами, які були ратифіковані країною, а також провести гармонізацію внутрішнього законодавства з вказаними нормами. Зазначається на необхідності інтенсифікації та конструктивного взаємодії з Міжнародною організацією праці, зокрема шляхом ратифікації та ефективного впровадження конвенцій цієї організації, сприяння гармонізації внутрішнього законодавства з міжнародними трудовими нормами та європейськими стандартами. Крім того, висловлюється необхідність проведення реформ у сфері трудового законодавства, соціального страхування та соціального забезпечення, а також розроблення та впровадження програм забезпечення зайнятості, зокрема для молоді, інвалідів, та осіб, постраждалих від торгівлі людьми. Також відзначається важливість реформування системи статистики праці, підтримки формування та підвищення ефективності адміністрації праці та її складових, включаючи такі інституції, як державна інспекція праці, органи державного нагляду у сфері охорони праці, та служба посередництва і примирення.

На сьогодні в Україні необхідно здійснити реформування та удосконалення юридичних засобів охорони та захисту прав людини. Невикористання, у деяких випадках, засобів захисту прав людини є однією з основних проблем у сфері правового гарантування цих прав в Україні.

Відсутність в багатьох нормативних актах вказівок на санкції саме за невиконання (ухилення від виконання) службових обов'язків, використовуючи такі засоби, тобто за службову бездіяльність або невжиття санкцій, навіть тоді, коли вони передбачені законом і існують підстави для їх застосування, є основною причиною їх неефективності. Такі засоби перетворюються на декларативно-пропагандистські акції, що позбавлені гарантованого юридичного ефекту і здатні лише дискредитувати закон, а не забезпечити його реалізацію.

Для забезпечення стабільності всієї державної системи та успішної інтеграції України в правове поле цивілізованих країн світу вирішальним є створення ефективної та динамічної судової влади в Україні. Однією з основних проблем, яка виникає у процесі гарантування основних прав і свобод людини, зокрема соціальних, є визначення областей їх застосування та меж їхнього змісту. На даний момент конституційні норми в основному відображають опосередкований вплив держави на соціальну сферу, існує відсутність чіткої та безпосередньої відповідальності держави перед громадянами, а також відсутність відповідальності окремих осіб перед державою. Враховуючи, що гідне життя можливе лише при належних та рівних можливостях для задоволення первинних життєвих потреб, застосування конституційно-правового регулювання для розвитку суспільства є необхідним і невід'ємним, оскільки це гарантує захист прав та свобод людини та громадянина, а також сприяє збереженню стабільності, порядку та організованості в суспільстві і сприяє реалізації перспектив економічного та соціального розвитку. Згідно з численними дослідженнями, поняття “правове регулювання” має нечітке визначення щодо того, чи повинно регулювання відбуватися за допомогою правових засобів чи відповідати вимогам справедливості, законності та доцільності²⁷⁸.

Конституційно-правовий механізм захисту прав і свобод людини є ключовою складовою євроінтеграції. Судова влада відіграє важливу роль у гарантуванні прав і свобод людини, забезпечуючи їх дійсне втілення та захист

---

²⁷⁸ Макеєва О. М. Права людини в системі базових європейських цінностей. Юридичний вісник.2022. Т.2, No 63. С.48–55.DOI:<https://doi.org/10.18372/2307-9061.63.16709>

від порушень. У контексті євроінтеграції судова влада є важливим інструментом у боротьбі за зміцнення демократії та правової держави в Україні, а також у процесі виконання зобов'язань перед Європейським Союзом у сфері прав людини²⁷⁹.

Отже процес євроінтеграції має прямий вплив на регулювання прав і свобод людини в Україні. Це пояснюється необхідністю відповідності України певним критеріям для вступу в Європейський Союз, серед яких важливими є додержання прав людини та боротьба з корупцією. У зв'язку з цим Україна повинна приймати заходи для поліпшення захисту прав і свобод громадян, зосереджуючись, зокрема, на сферах прав людини, свободи слова, правосуддя, релігійної свободи, прав національних меншин та прав жінок. Для досягнення цілей євроінтеграції необхідно привести законодавство України у відповідність із стандартами Європейського Союзу, зокрема шляхом реформування судової системи, гарантування свободи ЗМІ та підтримки розвитку громадянського суспільства. Загалом, процес євроінтеграції сприяє підвищенню захисту прав і свобод людини в Україні, зближуючи національне законодавство з міжнародними стандартами та сприяючи більш прозорому та демократичному розвитку країни. Ефективність регулювання прав, свобод та обов'язків людини та громадянина в Україні залежить від численних факторів, і їх аналіз може сприяти досягненню максимально ефективного захисту прав громадян.

Список використаних джерел та літератури:

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union. European Union 2007. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT>
2. European Union. Treaty on the Functioning of the European Union 2007. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal C 326 , 26/10/2012 P. 0001 - 0390 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

---

²⁷⁹ Дроботов С. А. Конституційно-правове забезпечення національної безпеки в Україні. ScienceRise:JuridicalScience.2020. No 2(12). С.24–29. DOI:<https://doi.org/10.15587/2523-4153.2020.210858>

3. Single European Act. European Communities. Council Directive 86/362/EEC of 24 July 1986. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0362>
4. Statute of the Council of Europe. London, 5.V.1949. European Treaty Series - No. 1. URL: <https://rm.coe.int/1680306052>
5. Беспалова О.І. Взаємодія України та Європейського Союзу у сфері захисту прав людини. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 18-22.
6. Біленко О.А. Євроінтеграція як зовнішньополітичний пріоритет України. Національний авіаційний університет. Київ, 2022. 74 с.
7. Галан В.О. Участь інституційної системи Європейського Союзу в сфері протидії дискримінації. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.). С. 62-65.
8. Гігін, О. В., Волченко, Н. В., & Лавренко, Д. О. (2023). Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини громадянина в Україні в умовах євроінтеграції. Академічні візії, (18). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/323>
9. Декларація Ради про реалізацію Рекомендації Комісії про захист гідності жінок та чоловіків у трудових відносинах, включаючи кодекс практик щодо боротьби із сексуальним переслідуванням (19 грудня 1991 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
10. Джуська А. В., Палюх А. Я. Конституційне право людини на життя в Україні: сучасний підхід. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. Т. 24, № 4. С. 48–56. DOI: <https://doi.org/10.33270/01191134.48>
11. Дроботов С. А. Конституційно-правове забезпечення національної безпеки в Україні. ScienceRise: Juridical Science. 2020. No 2(12). С. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2020.210858>

12. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

13. Канатнікова Є.В. Міжнародно-правові аспекти обмеження прав і свобод людини і громадянина. Національний авіаційний університет. Київ, 2022. - 72 с

14. Конончук І. М. Конституційно-правове регулювання інституту конституційної скарги в Україні. Історико-правовий часопис. 2022. № 2(19). С.12–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2022-2/2>

15. Корнієнко М.В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 27-31.

16. Кульчицька Д. Концепція громадянства ЄС. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету, 2021, 142-144.

17. Лазарєв В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану: зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фізич. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків: ХНУВС, 2022. С. 71–73.

18. Макеєва О. М. Права людини в системі базових європейських цінностей. Юридичний вісник. 2022. Т.2, № 63. С. 48–55. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.63.16709>

19. Месюк М. П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 87–93.

20. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Організація Об'єднаних Націй. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної

URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

21. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Організація Об'єднаних Націй Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

22. Рамкове рішення 2008/913 від 28 листопада 2008 року про боротьбу із визначеними формами та проявами расизму та ксенофобії через кримінальне право. Journal officiel de l'Union europeenne L 328 du 6.12.2008, p. 55. URL:http://data.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj

23. Сокурєнко В.В. Права людини як фундаментальна цінність. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини. Харків, 2016. С. 7–9.

24. Тімашов В. О. Адміністративно-правове забезпечення прав громадян України в умовах євроінтеграції: доктринальні положення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 45 с.

25. Цуркан-Сайфуліна, Ю. В. Забезпечення прав людини як найважливішої конституційної категорії в умовах воєнного стану. Наукова стаття. Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Право, 2023 р., № 3 (81). С. 200-204. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.31>.